

EUROASIJSKÝ EXPRESS

ZIMNÍ SOLOVKY

„To jsou stránky z lyrického deníku, napsaného v Arktice, na zemi France Josefa, kterou zde nazývají ZFI. Tato země sleduje hvězdy, přijímá ledoborce, předpovídá počasí, opravuje motory, bojuje se sněhy a zpívá písně na milované motivy. Zaručeně není v Arktice takový dům nebo stěna,

Slavomír HORÁK

na kterých by nevisela fotografie ženy, manželky, milované. Odtud je přece všechno vidět jinak - velká země, rozloučení, láska...“ (Jurij Vizbor)

Vyjížděl jsem okolo poledne ze zasněžené Moskvy. Bylo to trochu na poslední chvíli. Malý batoh a skromná představa o tom, co mě čeká. Vždy jsem slyšel legendy o ruském severu, mám je zprostředkované písničkami mých oblíbených bardů - Vizbora nebo Gorodnického.

Ruský vlak je vždy místem setkání se zajímavými lidmi, ale to už je otrpkaná fráze. Tentokrát jsem měl na spolucestující v plackaté štišti - dvě německé učitelky, fajnové pani, se kterými jsem se skvěle pobavil o životě na severu. Přes veškerou drsnost života, který mi lícily, se nakonec přiznaly, že by neměnily svou krásnou tundu za něco jiného. Problém tam jsou samozřejmě veliké - malé výplaty, které často nedovolují ani vycestovat jím. Na druhé straně většina lidí má někoho v rodině, kdo pracuje na ropných polích nebo v plynárenském průmyslu (Německý autonomní okruh patří mezi ekonomicky nejrozvinutější regiony Ruska, a to jsou hned jiné finance - proč třeba nejtíživari na ropnou věž za 30 000 Rbl za měsíc, pravidelná výplata, práce ob týden).

Bohužel, s letadlem na Solovecké ostrovy mi neporadily dobře. Přijel jsem do Archangelska v sobotu a měl jsem z nádrží pospíchat na letiště, protože určitě bude nějaké letadlo - většinou se letá dopoledne kvůli polární noci. Tak jsem, popadaje dech, vpadl do letištní haly skopo kapesního letiště, odkud letají malá místní letadla do městeček na severu.

Nyní zde ale bylo pusto a pobledl na letový řád mi prozradil, že v sobotu a v neděli nic neletá, tím méně na Solovky. Čekali mě dva dny, respektive dvě noci v Archangelsku. První „den“ (skutečně trochu v uvovzokách - v deset hodin dopoledne svítá a ve tři hodiny je už tma) jsem tedy zůstal v Archangelsku, což je dosti typické sovětské město. Zajímavé jsou asi dvě ulice s klasickými ruskými dřevěnými domky, charakteristické pro 19. a 20. století na ruském severu. Některé z nich však již byly ve stadiu rozkladu a neobydlené, mám strach, že z této nádhery postupně mnoho nezůstane.

Druhý den začaly správné mrazy - dvacet pět až třicet pod nulou - konečně pořádná ruská zima. Nemohu říci, že by mi bylo chvilkami příliš teplo, zvláště na ruce - silné rukavice nebyly nic platné. Tak jsem si krásně zdýchával do vousti (jestli jsem je neměl ani ošifřované) a získal tak vizáž Dědy Mráze s bakulemi ledu okolo pusy.

Slunečný den ale byl jako z prospektu, a tak jsem si vyjel za Archangelsk do skanzenu ruského severu Malyje Karely. Přestože byla neděle, lidí tam bylo poměrně málo, a mohl jsem si v klidu vychutnat vesnické kostelíky, mlýny a jiné hospodářské budovy. Do toho všeho svítilo nízké polární slunce, ozářovalo smrky a další stromy a snůh jiskřil. Jako kdybych se ocitl uprostřed Mrazíka. Vymrzlou procházku zakončil horký čaj v místní stylové hospodě.

Další den, zrovna na pravoslavné Vánoce, jsem seděl o pul jedenácté v malém letadélku L-410. Byla to moje premiéra v tak malém letadle a, upřímně řečeno, ozývaly se ve mně stereotypy o stavu ruského leteckého parku. Uklidňoval mě snad jenom nápis Moravan na pásu - říkal jsem si, že v nejhorším hrdině zahynu v našem, československém letadle. Samozřejmě, nic nebylo tak dramatické, let byl

klidný a vynikající - znovu svítilo slunce. Zrovna pomalu vycházelo, vznesli jsme se do oslnivé záře a hluboko dole pod námi se nejprve mihl v ranním rozbrusku Severodvinsk, uzavřené město atomových ponorek a ledoborců. Potom už jenom pod námi defilovaly nekonečné zamrzlé řeky, jezera a lesy Oněžského poloostrova na severozápad od Archangelska. Letěli jsem poměrně nízko a bylo možné rozeznávat i větší detaily. Vypadalo to, jako kdybychom chvílemi letěli nad chomáčky mechu (to byly ty lesy), přerušované drobnými kalužemi, které představovaly řeky a zakroucenými nitkami stružek, vlastně řek, kterých je v této části Ruska opravdu početně. Potom pevnina skončila a přišlo Bílé moře, rovněž úplně zamrzlé (přejít po něm bych se tedy asi neodvážil, zkoušel jsem chodit později na ostrovech u jednoho zálivu a málem to dopadlo špatně).

Asi po hodině letu se zjevily na obzoru ploché ostrovy, stromy se přiblížily a byly jme na místě. V záři slunce se zjevily věže Soloveckého kláštera. Připadal jsem si opravdu jako v posledním koutku světa, navíc pomalu jako trosečník, protože letadlo odletělo a další mělo letět až za dva dny.

Okouzlení vystrídala praktická potřeba najít si ubytování. To se podařilo poměrně rychle. Bohužel ne v klášteře, jak jsem tajně doufal, ale jeden z místních lidí mi pronajal svůj prázdný byt. Topení na pec a už jsem měl představit dvou romantických večerů u praskajících polen. Trochu jsem se, pravda, přepočítal, ale o tom později.

Ted bylo ale třeba využít chvilky světla, tím spíše, že tady byl den ještě kratší (Solovky jsou ještě asi 250 km na severozápad od Archangelska).

Prohlédl jsem si klášter, bohužel vesměs jenom zvenku, což mě v první chvíli trochu zklamalo. Všude bylo prázdno. Zimní sezóna, navíc pondělí - všechno zavřené. Jenom občas se po areálu kláštera míhla nějaká postava, vypadalo to tak trochu jako z města duchů. No nic, řekl jsem si, snad se to ještě nějak vyřeší. Ono nakonec bylo lepší, že jsem nebyl nikde vevnitř, protože slunečné počasí venku opravdu stalo procházku okolo kláštera a městečka.

Pár dřevěných a pár cihlových domků, dva obchody, jedna hospoda (bar-kafe), kde se drbou místní novinky, pošta, otevřená tři-krát týdně (ani jsem tak nekoupil pohledy), továrna na výrobu cihel, která ovšem pracovala ve dne v noci (kam se ty výrobky potom vozí, to jsem se nedověděl, ale továrna pracuje, a to je hlavně). Opravdu jako na posledním kraji světa...

Byl jsem svědkem i fantastického přírodní-umělého úkazu. Všichni místní topí v pecích dřevem, tak najednou kouř z komínů zastínil slunce a vytvořila se velmi zvláštní atmosféra, kdy vše bylo vidět slunce, ale za temnou kouřovou clonou - to jsem si říkal, že jsem nejen na konci světa, ale konec světa už nastal - napadla mě slova písničky od Spirituálu Kvintetu „kam běžet mám, slunce rychle chladne“.

Večer jsem si chtěl zatopit v peci. Záleželo na něm, ale ukázalo se, že do komína

jde rozhodně méně kouře, než dírami do místnosti. Dřevo bylo navíc trochu navlhle, a tak to za chvíli vypadalo v celém bytě jako v legendárním Londýně Twistových románu nebo jako opožděná nad klášteřem - mlha a kouř. Bylo nutno rychle ukončit produkci, aby se nemuseli shromážďovat místní dobrovolní hasiči, tím spíše na sváteční večer. Musel jsem však snížit hladinou kouře alespoň na dýchací-ovou úroveň. Okny to nešlo, protože ta

byla, jako všude v Rusku v tuto dobu, „zaklepaná“ (zalepená isoplem). Jediný otvor, kam bylo možno kouř pustit, zůstaly dveře do chodby, a to jsem musel dělat jen po menších dávkách, aby se to příliš nedostalo na chodbu. Dopadlo to dobře, byl jsem sice bez topení, ale dalo se to vydržet - počítal jsem okolo 10 stupňů, i když k ránu mi šla pára od pusy. Jestli dlouho po návratu jsem cítil ze světu lehkou a trochu příjemnou vůni kouře. Když jsem to potom vyprávěl jedné své známé, navíc v dobré náladě, řekla mi, že jsem se po Solovkách trochu změnil a že už chápe proč. Kdo ví, čím jsem tam zatápel. Na svou obranu dodávám, že tambylo především březové dřevo.

Druhý den jsem si přivstál (ono to není žádná legrace, těm dlouhým nocím prostě organismus podlehne) a šel na vánoční mši. Vydržel jsem to celých 5 hodin. Byla to neskutěčně krásná duševní potravina,

která měla zvláště v tomto prostředí své osobité kouzlo. Vždy jsem rád obdivoval atmosféru ortodoxních kostelů. Zde to mělo příchut vánočních svátků i obvyčejně blízkosti lidí, kteří mají k sobě blíže v odlehklých končinách než ve větších městech. Několik lidí, svičky, teplo pravoslavy, které mi učarovalo, ale sám nejsem věřící. Alespoň jsem se donutil zapokapat si ruský Otčenáš.

Jakmile to všechno skončilo, ujal se mě sám jeden mnich a vyzpídal se, co jsem zač (bylo pochopitelně trochu napádné, že jsem tak tře stal v koutku, ani jsem nedutal). Byl docela příjemný, ale bohužel se moc obmouval, že si se mnou nemůže povídat déle, protože má ještě spoustu práce. Nakonec mi sehnal jednoho člověka, sice ne mnicha, ale místního pracovníka, trochu uzavřeného člověka. Prověděl mě alespoň po klášteře, mohl jsem se podívat do reforektory, kuchyně, mlýnice, pekárný, jediné, kam mě nepustil, byly osobní cely mnichů. Nejvíce mě zajímala knihovna, ale tam se nesvítilo a tudíž moje případné studium v knihovně (měli otevřeno teoreticky do 7 hodin večer) vrazilo za své. Nedostal jsem se ani do muzea, a to díky klasické situaci, kdy na území jednoho kláštera působí dvě instituce - klášter a muzeum a vzájemná komunikace občas skřípe - máme v tom pořádek, klíč má někdo jiný a dnes je zavřeno.

Přece jen jsem měl z kláštera trochu větší pocit života. Uvedomuji ji si, že za dva dny nemohu dobře proniknout do zdejší komunity a zážitek z kláštera mi v paměti zůstane i tak dosti silný. Ale již to nebylo pouhé hoře zdi, ale v předstávách mi zůstano konkrétní lidé, které dodávají stavbám lidskosti.

Zbytek dne jsem strávil „procházkou do

divočiny“. Ten den už nebylo tak pěkné, bylo spíše pod mrakem, ale i tak to byla příjemná procházka okolo lesů a jezer na ostrově. Tam, kde jsem došel nejdále (zatím to ostatně bylo moje nejsevernější místo v Rusku), jsem nechal na ledu jednoho jezera symbolicky českou korunu (občas mívám také nějaké bláznivé nápady). Za tmy jsem se vracel.

Večer jsem si zašel do kahačku (hospodský). Tam jsem se dal do řeči s jedním místním borcem, který dělal jakéhosi údržbáře na jednom zimním letovisku. Málem to nedopadlo dobře. Měl mě za člověka z Moskvy a asi se ze svého mizerného života potřeboval trochu vyopatřit. Jenomže když se mnou chtěl „uřídit po dvěti“ (tj. dát si 200 gr - 2 del - vodka), nevyपालo to na strážlivý návrat. Naštěstí jej zaujali jiní jeho „sobutynici“. I tak jsem byl donucen do sebe kopnout 2 takové stakany - hrůza! a bylo mi dosti lehké. Naštěstí jsem se včas vymotal z „kabajaku“ a ráno jsem si dokl vstal úplně v klidu.

Šel jsem si do kostela ještě zapálit tři svičky za své přátele, za nový rok a za všechny lidi dobré vůle. Najednou mi bylo líto, že jsem neměl možnost tady strávit více času. Byl jsem se ještě projít v ranním rozbřesku - pravda, slunce, které opět mělo celý den svítit, ještě nevyšlo, ale i tak už bylo jakž takž světlo. Tentokrát jsem se dostal až na tzv. Peregorovnyj kamen, kde se v roce 1854 konalo jednání mezi velitelem britské flotily, která obkličila ostrov a klášter a pevnosti, a místními obránci o příměří. Příměří sice nebylo dohodnuto, ostrov však zůstal od Britů i tak nepokojen, což se hrde píse v klášteře provodilo po ostrovech. Pohled na slunce, které pomalu zkracovalo stíny nad mělkou zátokou moře, udělovalo definitivní tečku za mým pobytem. Za další hodinu jsem za fotil přilétající letadlo a naposledy obdivoval celý ostrov z ptáčích perspektiv. Solovecký klášter už pouze vztýčil na mě oči své spíše kostela a zvonice. Poslední ohled ostrova, letadlo nabralo výšku a sonostrovi zakleté v zimní pohádce zmizelo.

Myslel jsem na malé lidi, o kterých tak často psal Jurij Vizbor nebo Alexandr Gorodnickij a dnes mám k takovým lidem bezmezný obdiv. I k tomu mnou známému Vasjovi a ostatním z hospody. Osobně mi těch pár dní nabore stařilo, a to jsem prakticky nic nezažil. Vyděl v takovém mrazu, tmě, neustávající metelci a vichřici lidé pracují někde na ropných plošních, radiostanicích, meteorologických stanicích nebo jenom jako nějaký pomocný personál. A to si již vůbec nepřestávají vězně GULAGU, kteří byli, pracovali a mrzli na Solovkách. Až nyní se mi objevil v plné hrůze Solzenicyn a jeho Souostroví GULAG. Když jsem si na to všechno vzpomněl, tak mi běhal mráz po zádech a už jsem neviděl to slunceem prozářené sonostrovi, ale skutečně drsné lagrové podmínky. A to jsem si mohl představit jenom mlhavě.

„... A ženy, které hledí z fotografií rovněž drží nelehkou polární stráž.“

IZRAEL A PALESTINA

Kdo je kdo?

O opatrnosti a ne přílišné důvěře v izraelské společnosti jsem se mohl přesvědčit už na letišti, kdy pouhý fakt, že jsem cizinec, byl dostatečným důvodem k důkladné prohlídce zavazadel. Kontrole tu asi podléhá vše. A to nejen kufrů či tašky s potravinami. Jak jsem se dozvěděl, do sféry kontroly spadá i nemalá část soukromí místních obyvatel. Dalo by

židé však nejsou jedini, kteří se s definicí národa potýkají. Obdobně jsou na tom i dnešní Palestinci, kteří většinou již v Palestině nežijí a jsou roztroušeni po celém světě. Původně byl Palestinec každý, kdo tu žil a měl tady své kořeny ještě před invazí přistěhovalců. Bylo přitom jedno, jestli to byl žid, muslim, křesťan nebo drůz. Když ale do Palestiny s novými lidmi přišla i myšlenka dělení a rozlišování co je či kdo je kdo, za Palestince se začali označovat všichni místní Arabové. Izrael je všeobecně vnímán jako židovský stát, což se dá považovat za záchytný, nikoli však pevný bod. Izraelec ve skutečnosti nemusí být žid, stejně tak nemusí být vyznavačem judaismu, a naopak. Koneckonců, Izraelec nemusí v Izraeli vůbec žít. A aby toho nebylo málo: ne každý Izraelec, úředně registrovaný jako žid, jím skutečně je.

Zkrátka, vniknout do tady žijící společnosti je něco jako objevit kámen moudrců, a tudíž pro cizince příjizdějícího jen na prázdniny zcela zbytečné. Věnovat úsilí něčemu, v čem samotní Izraelci nemají příliš jasně, se ani neočekává. Přesto je praktické vědět, kdo je kdo, a přinejmenším rozoznat, koho pozdravit „šalom“ a koho „salam alajkum“. Zdlávná drobnost totiž může člověku usměřit nejedno nedorozumění a při žádosti o radu nebo při smlouvání na tržišti může mít rozhodující váhu.

Jelikož osmdesát jedna procent místních obyvatel tvoří židé, je při hebrejském pozdravu šance na úspěch poměrně vysoká. S postupem času, který ubíhá velmi rychle, zjišťuji že nejlepší je vůbec se nepřizpůsobovat. Přidávám-li k českému „dobry den“ pokývnutí hlavou, každému

Jindřich HAVLÍK

se říct, že právě kontrola je pro Izrael synonymem, ale definovat ho není tak jednoduché, jak by se zdálo, stejně tak jako není jednoduché najít všemu zdějším společného jmenovatele. Na světě asi není země tak různorodé v názorech i tvářích a společnosti tak nejednotné, jako je tato. Dokladem toho

může být i pojem národ, který tu vnímá každý jinak a po svém. Co Izraelec, to vlastní názor. Pokud bych před svým přiletím neměl alespoň kusé informace o tom, jací lidé zde žijí, těžko bych od nich samotných zjistil, kdo je kdo. Neudělat si v tom pořádek ještě před výstupem na letišti v Tel Avivu je jako navštívit Mont-martre a netušit, kdo to byl van Gogh, Degas nebo Toulouse Lautrec.

Vážená redakce, náhodou se mi dostal Váš Euroasijský Express, který mě velmi zaujal. Je příjemné zjistit, že zde vycházejí takováto periodika, věnující se tak fundovaně užším tématickým okruhům, které nejsou čtenářsky příliš vděčné. Sám se věnuji méně probraným a opomíjeným tématům z Východu a vím, že bývá těžké vzbudit zájem širšího čtenářstva. S přáním mnoha úspěchu ve Vaší práci si Vám dovoluji poslat svoji sbírku krátkých cestopisných črtů věnovaných Izraeli a Palestině.

S pozdravem

Jindřich Havlík

Touha po „americkém snu“ však neopustila Rusy ani dnes. „Vydělám si nějaké peníze, naučím se anglicky a nic mě tu neudrží.“ Úzavírá krátký rozhovor Aljoša, který si za cíl zvolil Kanadu. Už se nedivím nevráživosti, s jakou na přistěhovalce Palestinci pohlížejí. Oni totiž svá občanská práva nezískávají zadarmo a lehce, jako jejich noví spoluobčané.

S Aljošou se loučím tak, jak mě to na základní škole naučila učitelka. Má chatrná ruština ho zřejmě těší, a tak se rozccházíme s úsměvem. On odchází vstřícně svým vysněným cílům a já zážitkům, které mi možná pomohou rozlišit, kdo je kdo. V zemi, kde je odlišnost výsadou, se to určitě hodí.

Svátek

Během několika málo dnů, které jsem už v Izraeli strávil, jsem s přáteli procestoval pěkný kus země. Místní krajina je neobyčejně pestrá. I když je všude vyprahlá a sluncem bíčovaná, u Judeje, Samari i Galileje má nezaměnitelný ráz, kterým se liší od zbytku Palestiny a který jí dodává osobitě kouzlo. Alespoň takový je můj letmý dojem z krajiny, která se před mýma očima mění s každou desítkou kilometrů. Dost možná je to jen přehnaná pozornost se kterou se snažím zapamatovat si každý kousek země od Judské pouště po zelené zahrady v podhůří Golanských výšin.

Izraelská vlajka je jednou z věcí, které jsou stejné všude. Je jakýmsi jednotícím prvkem, jímž je vyzdoben celý stát. Dva modré pruhy na bílém poli s Davidovou hvězdou uprostřed mají zajímavý význam.

je zřejmé, co chci říct, a já mám klid, že jsem se nespěl. Jsem až překvapen, kolik lidí na mou češtinu reaguje a nejsou to jen krajané. Rozumí mi i místní. Bud u nás studovali nebo to jsou židé, kteří se do Izraele přistěhovali z Polska, Slovenska, bývalého Sovětského svazu ... Někdy je až zarážející, jak pestré společenství lidí tu žije. Vedle východních a sefardských Židů, kteří jsou lehce zaměnitelní s Palestinci, jsou to především evropští - převážně němečtí - Aškenázové, etiopiští Flašové, Rusové a dále zástupci 123 světových národů, kteří si našli nebo po předcích zdědili nějaký vztah k judaismu. Každý z nich si přitom do Izraele přinesl vedle zvyků ze své původní vlasti i vlastní řeč. Na izraelských ulicích tak kromě úřední hebrejštiny a arabštiny zní 82 jazyků, kterými hovoří lidé tak odlišní, že se jen stěží dá věřit jejich společné národnosti.

Kdosi řekl, že Izraelec spojuje cestovní pas a skutečnost, že je vlastně nespojuje nic. Toto mírně nadnesené rčení má cosi do sebe. Izrael je přistěhovalce stát a denně se otevírá spoustě lidí z celého světa. Každý, kdo prokáže své sepětí s judaismem nebo židovský původ, má nárok na občanství a vzhledem k rychle rostoucí populaci Palestinců si může být jist, že mu bude brzy a bez velkých problémů uděleno. Národnostní složení obyvatelstva je jednou z věcí, na kterých závisí charakter Izraele, a místní Palestinci do něj svým nežidovským proste nezapadají. Téměř jedenkrát vyšší porodnost u arabských žen je proto dostatečným důvodem, proč jsou židovští imigranti tak vřele přijímáni. Jednoduše, nových přistěhovalců tu není nikdy dost.

K nedávno přichozím patří i Aljoša. Potkáváme se v jednom haifském parku, a když zjistím, odkud jsem, bez zábrán se svěruje, že není žid. Na můj dotaz, jak se mu podařilo získat občanství, se jen usmívá a odpovídá: „Když se chce, je možné všechno.“

Patří k těm Rusům, kteří sem hromadně imigrovali v 80. a 90. letech. Po otevření hranic jich sem v nedlouhé době přijelo něco kolem milionu, což je číslo bližší se počtu místních Arabů. Uvolnění hranic směrem na západ bylo pro Sověty natolik lákavé, že se židy stávali prakticky ze dne na den. Některé odhady dokonce tvrdí, že až čtyřicet procent ruských imigrantů dostalo občanství na základě falešných dokumentů. Jak Aljoša později přiznává, jeho „židovství“ ho stálo 300 dolarů. Důvod zájmu o izraelský pas byl prostý. Otvíraly se s ním dveře do celého světa a hlavně do Ameriky. Přílišný počet těch, kteří hned po jeho získání nasedali do letadel směřujících do USA, vyústil nakonec ve vízovou povinnost mezi oběma zeměmi.

Spodní pruh představuje řeku Nil, vrchní řeku Eufrat a hvězda je symbolem zaslíbené země, která by se měla rozprostírat od Egypta po Irák. Dnešní Izrael se musel spokojit s územím mnohem menším, ale i tak nebyl jeho vznik nikterak jednoduchý. Představa otec sionismu Teodora Herzla o zemi bez lidí, v níž bude obnovena ztracená domovina, byla přinejmenším snová. Když na přelomu 19. a 20. století začali do Palestiny přijíždět první židovští kolonisté, rychle vystržívali z představ o liduprázdné pustině. Vystavné přístavy jako Jaffa, Haifa a Akka, ani menší města a stovky vesnic obklopené sady a obdělávanými poli, nezapadaly do popisu kraje, který se jim měl stát novou vlastí. V jednom se však novodobá prorocství naplnila. Jelikož byl zárodný kraj již obhospodařován někým jiným, nezbylo židovským osadníkům nic jiného, než opravdu začít stavět na pustinách. Čím více jich do Palestiny přijíždělo, tím horší byly podmínky pro zakládání nových osad. Mnohá pole vsuktu vyrostla na poušti, ale stále častěji se do rukou kolonistů dostávala již zárodněná arabská půda. Napomáhala k tomu britská mandátní správa, ustanovená nad Palestinou roku 1920, která se netajila sympatiemi k sionistickému hnutí. V duchu Balfourovy deklarace, v níž anglický ministr zahraničí vyjádřil podporu židovskému přístěhovalectví, začala být Palestincům konfiskována půda. Mimo to zvýšily britské úřady místní daně tak, že mnozí zemědělci byli nuceni půdu sami prodávat přístěhovalectvím společnostem. Síla jejich hnutí rostla a již v roce 1929 přesahoval počet židovských imigrantů 150 000 osob. Počátky izraelsko-palestinského konfliktu byly na světě.

Napětí, strach, nenávisť, ozbrojené útoky... se tak staly fenoménem doby, v níž si jeden národ chtěl uchovat své území a druhý se totéž území snažil získat společně se suverenitou. „Raději ani nevzpomínat.“ zní povětšinou odpovědi pamětníků na můj dotaz, jakže to tenkrát bylo. Židovští pionýři byli tehdy velmi dobře vyzbrojeni nejen municí a podporou svých vládních příznivců, ale i odhodláním uspět. Většina z nich věděla, že pokud nedosáhne svého, vrátí se přinejhorším zpět. Tam, odkud přišli. V podstatě neměli co ztratit. I když tato varianta se díky silicím nacismu v Evropě stávala koncem 30. let nereálnou. Čím blíž ale byli první kolonisté svému cíli, tím usilovněji šli vpřed ve snaze zdotlat každou překážku. S postupem času a jasnější vidinou vlastní domoviny se zaměřili na dva nejdůležitější problémy. Tím prvním byla půda v rukou Arabů a tím druhým samotná existence britského mandátu, který střídavě měnil svou náklonnost k novým imi-

grantům podle vlastní potřeby. Od roku 1920, kdy byla založena milice Haganah, se násilné útoky stupňovaly a vyvrcholily v červenci 1946, kdy židovská organizace Irgun spáchala atentát v jeruzalémském hotelu Král David. Téměř sto mrtvých Britů bylo důvodem k tomu, aby Anglie začala vážně uvažovat o odchodu ze země. Poté co se Spojené království zcela vzdalo svého mandátu, chybělo ke splnění dávných snů jen málo. Snaha OSN vyřešit několik let trvající konflikt rozdělením Palestiny na arabskou a židovskou část jen zvedla bojovnost na obou stranách.

V dubnu 1948 přešlo komando Irgun ve spolupráci s obdobnou organizací Stern arabskou vesnicí Dajr Jasín. Zpráva o masakru, při kterém bylo zavražděno 254 arabských žen, dětí a starců, se po Palestině rozléta velmi rychle. Ze strachu o život začali Palestinci opouštět své vesnice a stahovat se do kopců, těžko přístupných míst a okolních vesí. Podobné masakry ve vesnicích Salah ad-Din, Ajn az-Zajtún, v přístavní Haifě a Jafě znamenaly ještě větší paniku, v které odcházelo stále více lidí. Tlampače na vozech, projíždějících arabskými vesnicemi, pak varovaly ty, kteří nechtěli odejít: „Neodejdet-li, bude osud Dajr Jasínu i vaším osudem.“ Kdo se ani potom nenechal zastrašit, byl často k odchodu donucen násilím. Během necelého roku tak přišlo o svůj domov 300 000 lidí.

S ukončením britského mandátu nad Palestinou byl 14. května 1948 vyhlášen nezávislý židovský stát Izrael. Je tomu padesát let. Není divu, že jsou všude rozvěšeny vlajky. Stožáry veřejného osvětlení jsou ozdobeny neony ve tvaru národních symbolů a zdi jsou polepeny plakáty. Sváteční atmosféra je znát všude. Ohňostroje, vojenské přehlídky, projevy politiků... Snad jen v arabských městech není co slavit.

Po první izraelsko-arabské válce přišlo o domov dalších 470 000 Palestinců a jejich celkový počet tak vzrostl na tři čtvrtě milionu. Ti, co zůstali, museli přijmout nové občanství a zapomenout, že vůbec kdy nějaká Palestina byla. Mnozí z nich se ale od těch za hranicemi moc nešli. Ve své podstatě byli také běženci, neboť nemalo jich uprchlo ze svých vesnic do jiné části země, která se později stala součástí Izraele. Když se v rámci nového státního zřízení chtěli vrátit, nebylo kam. Spousta arabských vesnic byla zbořena, aby byl původním obyvatelům zneemožněn případný návrat.

„Zapudili jsme je a převzali jsme po nich dědictví. Přišli jsme, stříleli, spalovali, vyhazovali dynamitem a lidé jsme vyhnaní.“ tak na staré časy vzpomíná jeden z izraelských literátů a jsou to vzpomínky docela jiné,

než jaké si uchovávají v paměti izraelští Arabové. Nelze se proto divit, že mají k většině státních svátků jiný přístup. „Z jednoho místa jsme utíkali na druhé, neustále jsme se skrývali a měli strach. Nakonec jsme skončili zde.“ vzpomíná pro změnu stará Palestinka, která byla vůbec první, se kterou jsem se tu setkal.

Každým rokem ve výroční den vzniku státu se po celé zemi rozeznívají sirény. Na několik málo okamžiků se vše zastaví. Chodící na ulicích, stroje v továrnách, auta na silnicích. Řidiči vystupují ze svých vozů, aby se skloněnou hlavou, společně s ostatními, uctili památku vojáků, kteří za Izrael padli. Není těžké uhadnout, jak tento moment vnímají Palestinci. V tuto chvíli je lze od židovské populace dobře odlišit a cizincům se snadno určuje, kdo je kdo. Zatím co jedni stojí, druzí neustávají v práci, chuzi, řízení auta... a dokonce, zazníví siréna v okamžiku, kdy izraelský Arab stojí, neváhá si ostentativně sednout. Spíše než neucta je to vyjádření vlastní bolesti, která je docela jiná, než ta, kterou prožívá první část obyvatel. I způsob, jakým si tuto událost oba tábory připomínají, je diametrálně odlišný. Když sirény odezní, židé chodí oslavovat, zatímco Palestinci, muslimové a křesťané, se vydávají na demonstrace. Černé prapory a klíče od zbořených domů jsou již neodmyslitelnými rekvizitami, provázající tyto průvody. Nejnic tomu bylo i letos. Snad jen střelba do davu, pomocí níž chtěla izraelská strana potlačit projev nespokojenosti, zbytečně prohloubila padesát let starou propast. Přípomínka palestinské Nakby a oslava izraelské Tkumy, jak si Palestinci a židé pojmenovali toto výročí, skončila počtem osmi mrtvých a desítkami zraněných.

Demolice křesťanské vesnice na Štřední straně, oslava založení nového izraelského města a den výročí masakru v Kafr Qásim, vojenský útok o židovském svátku Iom kipur... I taková je méně známá tvář izraelsko-arabských vztahů. Hluboké rány, které si způsobili a stále působí, budou ještě dlouho bolet a bez oboustranné ochoty je léčit se je nikdy nepodaří zahojit.

Důvod k oslavě pro jedny je pro druhé důvodem ke smutku. Svátek v očích jedné je z pohledu jiných trýznou. Jak rozporuplné jsou místní slavnosti! Překonaní vzájemné nevráživosti by snad mohlo být důvodem ke společným oslavám, ale ačkoli je takový stav práním mnoha lidí, má k realitě velmi daleko. Mírový sen se nadále jen zdá, a tak nezbyvá než věřit, že se jednou vyplní. Při troše snahy má naději. Vždyť Palestina je země, kde se občas stává skutečností i zdánlivě nesplnitelné.

Ilustrační foto Stanislav Vlček

MUŽI GENERÁLA VLASOVA

Když vojáci generála Vlasova vstupovali do Prahy, jejich heslem bylo: Smrt Hitlerovi a smrt Stalinovi. Těžko hledat výmluvnější doklad o absurditě lidských osudů v uplynu-

Jan Biggles HANZLÍK

lém století. Sevření mezi dvě totality, ztráceli lidé právo dobré volby. Ať tak nebo tak,

výsledkem musela být zkáza. Tu spolehlivě nalezly i desettisíce Rusů bojujících na straně hitlerovské diktatury proti diktatuře stalinovské.

S nápadem využít na dobývaném území SSSR protistalinských a protibolshevikých nálad přišla řada německých důstojníků záhy po 22. červnu 1941, kdy dal Hitler povel k útoku. Byla to skvělá myšlenka v praxi zhusta podpořená delegacemi místních obyvatel, kteří vítali Němce jako osvoboditele. Na nejvyšších vojenských a hlavně politických místech podobnou taktiku odmítli: Východní národy jsou rasou méněcennou, dobýtá území je třeba v prvé řadě pacifikovat a plně využít jejich hospodářský potenciál ve prospěch vítězství říšských zbraní.

Jenže postupem let bylo stále jasnější, že vítězství se spíše vzdaluje. Tváří v tvář bližící se katastrofe musel ze svých zásad slevit i Hitler. Ruští zajatci a dobrovolníci se znovu ocitli v boji tentokrát na druhé straně fronty. Mužem, který dal nové armádě jméno, byl generálporučík Andrej Andrejevič Vlasov (r. n. 1900). Na jeho kariéře bychom těžko hledali skvrnu, šlo o příkladného důstojníka Rudé armády: od roku 1919 bojuje v občanské válce na straně bolševiků, ve dvacátých letech - v době rudého teroru a násilné kolektivizace - pomáhá potlačovat rolnické vzpoury. Přežil stalinské čistky na konci let třicátých a v roce 1938 byl odeslán jako „sovětský poradce“ do Číny. Vrátil se koncem roku 1939 v době, kdy v Evropě zuřil válka a SSSR útočil na Finsko. V lednu 1941 se stal velitelem sboru ve Lvově a v únoru byl dekorován Leninovým řádem. Podle historika Auského se jeho vira v bolševický režim zhroutila během katastro-

fálního kolapsu sovětské obrany po německém útoku v červnu 1941. V situaci, kdy Němci stojí před branami Moskvy ve vedení 20. „sibiřské“ armády úspěšnou protiofenzívu. V lednu 1942 byl odměněn Řádem rudého praporu a povýšen na generálporučíka.

Vlasovův osud se naplnil, když převzal velení obklíčené 2. úderné armády. Jeho situace byla beznadějná. Nastaly týdny strádání a zoufalé obrany bez zjevného zájmu velení a nadřízených. Do zajetí mezitím padlo 32 000 mužů, ostatní zemřeli. Vlasov sám byl německé hlídce vydán ruským starostou osady Tuchoveš 12. července 1942. Nezradil, nevzdal se, byl zajat.

Jako vysoký sovětský důstojník okamžitě vzbudil pozornost německé strany. Získat ho pro myšlenku protistalinského boje nebylo zdaleka tak složité, jako přesvědčit o tomtéž nacistické špičky. To byl hlavní důvod, proč k oficiálnímu ustavení Rusko osvobozené armády (ROA) a Komitétu pro osvobození národů Ruska (KONR) došlo, až když bylo pozdě - v listopadu 1944 na zasedání v Praze (jakkoli hnutí jako takové se po neoficiální linii vyvíjelo už dlouho před tím). Hlavním deklarovaným cílem KONRu bylo svržení stalinské tyranie. Aby zničili ďábla, uzavřeli ruští vlastenci smlouvu s čer-

tem. Postupně byly postaveny tři ruské divize s celkovým počtem 52 000 mužů (plně vyzbrojena byla do konce války jen 1. divize). O charakteru těchto jednotek neměli Němci nejmenší iluze. Podle nich samých byl

podíl přesvědčených antistalinistů pouze 20%, stejně množství tvořili protivníci nacismu. Zbytek byl označován jako „oportunističtí“.

a zejména velitel 1. divize plk. Buňačenko připravovat vzpouru. Nastěžit pro obyvatele hlavního města Protektorátu Böhmen und Mähren.

K bojovému nasazení ROA došlo až v dubnu 1945 při obraně předmostí Berlína na řece Odře. To už byla válka rozhodnuta. Zároveň s ním začalo velení ROA

Po neúspěšném nasazení na východní frontě se totiž Vlasovci přesunuli do jižních Čech, do oblasti velkého středoevropského kotle, kde tvrdou rukou vládl

maršál Šörner v čele své milionové armády. To už Rusové ignorovali německé rozkazy v případě, že se jimi cítí zneyhodnění. Společali na přátelské naladění místního obyvatelstva a v plátno byla uvedena přísná nařízení o zachování kázně vůči civilistům. Konflikt s Němci byl nevyhnutelný. Vlasov ztratil nad situací kontrolu, iniciativu převzal Buňačenko. Z jeho iniciativy také divize přešla na českou stranu. Vlasovci se po částečném přesouvání ku Praze, ale stejným směrem se stahovali i německé obrněné jednotky. V Praze samotné bylo asi 10 000 německých vojáků. Jejich úkol byl jasný: zajistit průchodnost města pro ustupující spolebojovníky (v Čechách se pohybovalo přes 800 000 bojeschopných vojáků Wehrmacht a SS). Povstání by splnění rozkazu ohrozilo a muselo by tedy být zlomeno za každou cenu. Tak taký zněl rozkaz, když 5. května 1945 vzpouřou opravdu propukla. Masakru civilního obyvatelstva, které neso hlavní tíhu bojů, zabránil jen zásah 20 tisícové 1. divize Rusko osvobozené armády. „Hlavní zásluha divize,“ říká historik Stanislav Auský, „spočívala v tom, že v kritické době rozdělila město na dvě části - severní a jižní - a tím... zabránila spojení německých mimopražských ozbrojených složek.“

Jenomže sotva pominulo bezprostřední nebezpečí, vzpomnělo si politické vedení pražského povstání Česká národní rada, s kým se vlastně dalo do party. Se zradci Sovětského svazu a generalissimem Stalinem a „nejlepšími přáteli Československa“, s vojáky v německých uniformách, kteří jen

bláhově doufali, že za svou pomoc dostanou náležitou odměnu - třeba právo na novou vlast nebo alespoň na přežití v americkém zajetí. Vojáky nahradili politici a z jejich iniciativy vyplynulo jedině: Vlasovci 8. května opustili své pozice a zamířili na západ - vstříc americkým jednotkám. Praha zůstala bez obranyschopné síly a povstalci rychle ztraceli jednu po jednu pozici. Město za chráněno uvolněním ústupové cesty na západ, kterou právě Vlasovci blokovali a blížící se Rudá armáda. V této situaci bylo pro německé velení nevyhnutelnější kapitulovat a uzavřít dohodu o volném odchodu do amerického zajetí. Rudá armáda přejala do osvobozeného města.

Válka skončila, ale jen pro ty šťastnější. Podle politických dohod byli zajatí Vlasovci bez poradení předání z americké do sovětské okupační zóny. To se rovnalo rozsudku smrti, v lepším případě gulagu. Stalin měl mnoho důvodů k likvidaci nebo potrestání nejen Vlasovců, ale i sovětských zajatců, kteří trávili válku v tábořech nebo na nucených pracích. Už na začátku války prohlásil, že kdo se nechá zajmout je zrádce Sovětského svazu (a platilo to i pro jeho vlastního syna, který do zajetí upadl). Navíc byli váleční vězni potenciální sociální hrozbou. Poznali totiž - třeba ve válečných podmínkách - západní poměry a měli tak možnost porovnat realitu s propagandou. I to byl důvod, proč museli být umlčeni. O osudu generála Vlasova a jeho důstojníků nikdo nepochyboval. 2. srpna 1946 oznámily Izvěstija jejich popravu.

Jméno Mezinárodní organizace pro migraci - IOM

Vás zveme na **VEŘEJNOU DEBATU O IMIGRACI** do ČR a pilotním projektu

Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků, která se uskuteční v aule budovy Univerzity Karlovy v Jinonicích (stanice metra B) ve středu 5. 11. 2003 od 17:00 hodin
Součástí bude projekce filmu z archivu společnosti Člověk v tísni více na www.imigrace.mpsv.cz

Pilotní projekt nabízí v této fázi vybraným odborníkům z Bulharska, Chorvatska a Kazachstánu možnost žádat o trvalý pobyt ve zkrácené lhůtě 2,5 roku. Řízená migrační politika by měla být ku prospěchu jak lidem, kteří se rozhodli nebo jsou nuceni žít mimo svou vlast, a zároveň ku prospěchu ČR. Budou zahraniční odborníci pro ČR přínosem nebo imigrace představuje její ohrožení?

Josef Hons Velké železnice světa: Džunglí a tajgou – čtení na pokračování 6. část

Dá-li se o některém místě říci, že tudy šly dějiny, pak je to Kilikijský průsmyk, pouhých deset metrů široká soutěska s kaňony a rokllemi, již se stěhovaly národy, táhly voje dobyvatelů a tlupy nájezdníků, procházely velké postavy starověku. Nyní se tudy měla ještě prodat železniční trať.

Za Ulukišon musela trať nejdříve sejít k úpatí hlavního hřebene. Teprve roku 1912 bylo postaveno 55 kilometrů trati do Bosantí v nadmořské výšce pouhých 780 metrů. Odtud začalo čelo stavby znovu stoupat do Kilikijské brány, položené o pět set metrů výše než Bosantí. Stavební vlaky s materiálem teď mohly jezdit až do Bosantí, ale dál musela být pro přisun materiálu a dělníka postavena do Doraku vedle staré cesty nová silnice, sloužící jen stavbě železnice. Začal výstup skalnatými svahy Tauru. Trasa železnice se tu musela odchylnit od přímé staré karavanní cesty. Čtyř dělníků, tunelářů i mostářů ztratili cestu vápencovými skalami, kaňony, rokllemi a soutěskami. Hmlely odstřeily, skalníci a minérů táhli den za dnem od jednoho skalního ostrohu k druhému, práce neměla konce.

Tak dosáhlo čelo trati Pozantské kotliny s hradem posazeným na strmé skále, do níž kráčí vrypl před mnoha staletími znamení krize. Pak se prošlo soutěskou Kilikijského průsmyku, jímž před dávnými časy putovali Semiramis, Xerxes, Darius, Alexandr Veliký a Hérin a Rasid. Na sedmdesát tunelů museli prorazit tunelářů, z nich největší byl 3500, 2700 a 1700 metrů dlouhé, než mohla být položena kolej až do stanice Kara Banar na 293. kilometru od Konye a zahájen provoz pracovními vlaky. Odtud už trasa Bagdádské dráhy začala klesat po jižním úbočí Tauru, téměř stále v tunelech, podél vodopádů řeky, stametrových skalních stěn. Na 329. kilometru dosáhla Doraku. Byl to velký okamžik. Tady už stála železniční stanice, na kolech vlaky z Adany – ty sam jezdily už od roku 1912, kdy jižní armáda dokončila stavbu trati z Adana do Doraku po jižním úbočí Tauru. Bagdádská

draha přešla Taurus a přiblížila se ke břehům a hlavně přístavům Středozemního moře. Nikdo tehdy nezačal, nikdo tam nestálo.

V době, kdy stavební oddíly na severu budovaly výstupní trať do Kilikijského průsmyku, rozbíhly se na široké frontě nejen projekční, ale i stavební práce i na jižní mezi Tauru a Bagdádem. Neobšlo se to bez nesnáží, zejména finančních: Stavbu Bagdádské dráhy převzala společnost Anatolských drah. To by v podstatě na věci nic nezměnilo, kdyby berlínská Deutsche Bank, financující jak Anatolské dráhy, tak Bagdádskou dráhu, měla dost finančních prostředků na podnik tak nákladný. Banka však musela vytvořit pro financování železnice do Bagdádu mezinárodní syndikát, ale peníze se nesházely. Zejména anglické banky neměly praždnou chuť vkládat kapitál do německého podniku, namířeno proti Velké Británii. Už roku 1908 si německý major Huber stěžíval teprve v časopiseckém článku na Angličany: „Angličané, kteří závistivým očima sledují výměnu pronikání k Perskému zálivu, udělali vše možné, aby od německé účásti na stavbě Bagdádské dráhy odradili nejen domácí kapitál, ale i své přátelé.“ S tím souviselo i to, že se stavebních prací i dodávek ujaly jen německé firmy. Výstavbu převzala „Společnost pro stavbu železnic v Turecku“ se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem, a dodávky firmy Philip Holzmann, rovněž Frankfurtská. S výjimkou cementu, dřeva a potravin pro třicet tisíc dělníků a krmiva pro tisíce soumarů, všechny stavební materiály a nářadí dodával Holzmann. A to vše z dalekého Německa, čímž se stavba velmi prodražovala.

Přínosem pro řízení stavby Bagdádské dráhy byl nesporně příchod německého inženýra Heinricha Augusta Meissnera na jare roku 1910. Znal poměry v Turecku, uměl turecky, měl velké zkušenosti jako stavbyvedoucí Hedzádské dráhy z let 1900 až 1908, a titul paši, který mu sultán za zásluhy propůjčil, mu umožňoval – tady daleko od Carihradu – snadnější jednání

si se sultánovými místními hodnotáři i s arabským obyvatelstvem, cizincům nepřátelským. Stavba Bagdádské dráhy mezi Adanou a Helifem (694 km) byla rozložena do čtyř samostatných úseků. Začala se významným zpožděním roku 1911 na několika místech zároveň – to už začal závod s časem. Nejrychleji postupovaly stavební práce v oblasti středomořské, v blízkosti přístavu, z níž docházel stavební materiál.

Vychodiskem stavby byla zpochybně Adana, oddělována strategický bod, střežící přístup k přechodu Tauru, a středisko obchodu na karavanní cestě do Damasku. Město, rozloženo v úrodné Kilikijské nížině, rodící rýži, tabák, bavlnu, obilí i cukrovou třtinu, začalo bohatnout, jakmile už roku 1888 spojeno železnici se středomořským přístavem Mersinem. A nyní přišla trať z přístavu k dobru stavbě Bagdádské dráhy a železnice zase začala vydělávat na přepravě stavebního materiálu z Evropy.

Trasa z Adany do Helifu a Bagdádu, byla už v podstatě určena podle průzkumných prací. Vedla podél syrské karavanní cesty do Mamuré a za ní překročila sedlem v nadmořské výšce 870 metrů Diar Dag, severní hřeben Amanu na hranicích Sýrie. Šešla do roviny v povelu Eufratu, překročila řeku u Dzerabulisu mostem o délece osm set metrů a přes Harran dosáhla Helifu. Z Helifu byla trasa vedena do Mosulu (írác. Mausilu) na řece Tigridu a po jejím pravém břehu do Bagdádu. 1710 kilometrů od Konye, 2460 kilometrů od Carihradu. Stovky kilometrů vedla trasa trati plochým územím horní Mezopotámie bez velkých terénních překážek. Kraj mezi Eufratem a Tigridem, kdysi zříd, úrodný, zaludněný, zavlažovaný složitým systémem kanálů, v tisíciletích před naším letopočtem střediskem jedné z největších světových kultur starověku, našli železniční zeměměřiči pustý, bezúrodný a téměř mrtvý, ovládaný divokými kočovnými a loupežnickými kmeny Kurdů a beduinů.

pokračování v příštím čísle